

สุขวัยข้าว

พระเจ้าแผ่นดิน

กรุงเทพธุรกิจ
Read & Life
เรื่อง : นกข สัตยา

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม (มจษ) ร่วมกับ นักวิชาการ นักประวัติศาสตร์ และกลุ่มช่างภาพ สห+ภาพจัดงานเปิดตัวหนังสือ “สุขวัยข้าว พระเจ้าแผ่นดิน” หนังสือภาพเล่มแรกที่รวบรวมภาพและเรื่องราวพิธีกรรมสุขวัยข้าวจากทุกภูมิภาคในประเทศไทย เพื่อน้อมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณฯ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ในงานเดียวกัน มีนิทรรศการภาพถ่ายที่เหล่าช่างภาพชั้นนำได้ไปบันทึกภาพพิธีกรรมเหล่านี้ไว้จากทั่วทุกภูมิภาคในประเทศไทยมาแสดงให้เห็น เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2562 ที่ผ่านมา ก่อนจัดงานบนเวที มีการอ่าน

บทกวีเคล้าเสียงแคนต่อด้วย การอ่านบทอาเศียรวาท “พระมิ่งขวัญชาวไทย” โดย สัจภูมิ ละออ การแสดงชุด “เสียงแคนแดนไททรงดำ” จากนาบุญข้าวหอม เพชรบุรี

ในงานมีกิจกรรม 4 ด้าน หนึ่ง.การเปิดตัวหนังสือว่าด้วยเรื่องประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของการทำขวัญข้าว ประกอบไปด้วยภาพสวยๆ สอง.เปิดตัวเพลงราชภัฏราชภัฏที่ มจษ.จัดทำขึ้นถวายพระเกียรติแด่พระเจ้าอยู่หัว โดยมี เนาะรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ประพันธ์คำร้อง อ.ธนิสร์ ศรีกลิ่นดี ทำทำนอง สาม.สาธิตพิธีสุขวัยข้าวบูชาแม่โพสพ จัดทำโดยชาวนาในจังหวัดต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นภาคกลาง เป็นพ่อเพลงแม่เพลงชาวนา ที่จดจำบทสวดมาจากบรรพบุรุษ สี่.เป็นการเชิดชูบุคคลและองค์กรที่มีผลงานดีเด่นด้านการอนุรักษ์และ

สืบทอดวัฒนธรรมข้าว มีการมอบเกียรติบัตรให้ชาวนาและหน่วยงานทั้งหมด 40 ท่าน เป็นชาวนา 11 ท่าน

ประเพณีข้าวเกิดด้วยใจของคนที่ทำนา ใน 4 ช่วง แต่ละช่วงมีประเพณีไม่ต่ำกว่า 10 ประเพณี แต่ละภาคก็แตกต่างกัน ถ้าทุกปีมีการคัดเลือกแล้วให้รางวัลคนเหล่านี้ ก็เท่ากับว่าได้รับรางวัลวัฒนธรรมข้าวให้อยู่คู่กับประเทศต่อไป

“พระเจ้าแผ่นดิน เป็นสมมติเทพ ในฐานะกษัตริย์ มีความหมายว่า ผู้นำแห่งงานเกษตรกรรม เป็นผู้ทรงบันดาลความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ผืนนาและต้นข้าวบน

ผืนแผ่นดินที่พระองค์ทรงครอบครองและอภิบาล เป็นที่มาของชื่อหนังสือ “สุขัญข้าวบูชาพระแม่โพสพ” การรวบรวมพิธีกรรมของชาวนาไทยทั่วทุกภาคและกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลาย ภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารของพระเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่งนับวันพิธีกรรมนี้จะค่อยๆ เลือนหายไปจากสังคมไทยพร้อมกับการจากไปของชาวนารุ่นปู่ตายาย เทคโนโลยีและการใช้สารเคมีเข้ามาแทนที่วิถีการทำงานแบบดั้งเดิมที่เชื่อว่าในท้องนามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่คอยบันดาลความบริบูรณ์พูนผลให้กับชาวนาไทยตลอดมา จึงมีการแสดงความ

กตัญญูทเวทิตาด้วยการบัตพลีบูชาและขอขมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เปรียบได้ตั้งขวัญและกำลังใจของเกษตรกร ภายใต้ความเชื่อเดียวกัน แต่ละภูมิภาคจะมีขั้นตอนและวิธีการบูชาพระแม่โพสพที่ไม่เหมือนกัน ไม่ซ้ำกัน หนังสือเล่มนี้จึงเต็มไปด้วยสีสันแตกต่างหลากหลายของการทำขวัญข้าวทั่วประเทศ เป็นการบันทึกประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมไทย” รองศาสตราจารย์ ศจ.สุมาลี ไชยศุภรากุล อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม กล่าวเปิดงาน

หนังสือเล่มนี้เขียนโดยนักประวัติศาสตร์ อ.พลาติตย์ สิทธิธัญกิจ, อ.ศุภวดี จันทสโร ถ่ายภาพโดย ดร.สงคราม โพธิ์วิไล, วสันต์ วณิชชากร, นครศรี วีระคำศรี, เอกกรินทร์ เอกอัจฉริยวงศ์ ฯลฯ บรรณาธิการภาพ ออกแบบรูปเล่ม โดย สายัณห์ ชื่นอุดมสวัสดิ์ บรรณาธิการอำนวยการ โดย วีรภาพ โลहितกุล

“แรงบันดาลใจในการทำหนังสือภาพเล่มนี้มาจาก ได้ยินคำว่าขวัญข้าวมานานแล้ว ตั้งชื่อให้ลูกสาวคนแรกว่าสายน้ำ และคนที่สองว่าขวัญข้าว ถ้าเรามีข้าวมีน้ำ เราก็อิ่มดำรงชีวิตอยู่ได้ แต่ก็ไม่รู้จักรังไร ว่าพิธีขวัญข้าวเป็นยังไง จนกระทั่งได้มีโอกาสเห็นครั้งแรกเมื่อปีที่แล้ว ที่พนมทวน จ.กาญจนบุรี

รู้สึกสะท้อนใจ ซาบซึ้งใจ ว่าคนไทยเราหรือ ว่าชานา เคารพต่อแม่โพสพมากมายขนาดนี้ ในประเพณีขวัญข้าวที่ได้เห็นนั้น ประกอบไปด้วยความงดงามของความมั่งคั่ง การประดิษฐ์คิดสร้าง เครื่องหมาย การแต่งกาย ความศรัทธา ผดุงใจ มากเลยเมื่อ พิธีจะเสร็จนั้นคนนำชานาที่ พนมทวน วันนีดีใจมากที่ทานมาด้วยนะครับ ถอดสร้อยคอทองคำคล้องให้แม่โพสพ กลางทุ่งนา คือสิ่งที่ดีที่สุดที่เขามี มอบให้ แม่โพสพ เพราะฉะนั้นก็เลยเกิดแรงบันดาลใจ ว่า น่าจะรวบรวมประเพณีพิธีกรรมการทำ ขวัญข้าว ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้า แต่ละที่ไม่เหมือนกันเลย มีความเชื่อเหมือนกัน แต่ว่ามีพิธีการที่แตกต่างกัน ก็เลยส่งช่างภาพ ออกไปถ่าย หลายๆ ที่ 10 กว่าจังหวัด กว่า 40 งาน

หนังสือเล่มนี้เกิดจากผลงานช่างภาพ 10 กว่าคน นักวิชาการ อีกหลายท่าน ผมเป็น บรรณาธิการรวบรวมเท่านั้นเอง หนังสือ เล่มนี้มีความเชื่อเดียว คือภายใต้ท้องนา มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ เรียกว่าแม่โพสพ คนไทย แต่ละภาค มีวิธีการบูชาแม่โพสพไม่เหมือนกันเลย ภาคกลางจะทำตอนข้าวตั้งท้อง ภาคอีสานจะทำตอนที่เก็บเกี่ยวแล้ว เรียกว่า บุญอุ้มข้าว แล้วจะเอาเมล็ดข้าว รวงข้าว มาประดิษฐ์ประดอยเป็นวิมานแม่โพสพ ด้วยรวงข้าวเป็นแสนๆ เท่ากับบ้านหลังหนึ่ง เพื่อให้รู้ว่าเขาบูชาแม่โพสพเพียงใด ผมได้ รวบรวมประเพณีบูชาแม่โพสพแต่ละภาค เอาไว้ การที่ชานาอาบนำประแป้งให้

แม่โพสพ ทำวิมานรวงข้าวให้แม่โพสพ อันนี้คือขวัญของชานา เพราะว่าข้าวเป็น อาหารหลัก ถ้าเกิดว่า ปีไหนข้าวไม่ดี ก็หมายถึงความอดอยาก เพราะฉะนั้น จะต้องบูชาแม่โพสพให้ดี”

อ.ศุภวุฒิ จันทสโร กล่าวว่า “พื้นฐาน ความเชื่อดั้งเดิมชาวไทยและชาวอาเซียน เรานับถือผีมาก่อนที่จะรับเอาศาสนาพราหมณ์ และพุทธมาจากอินเดีย เรามีความเชื่อว่า มนุษย์มีอยู่สองส่วน คือร่างกาย ภายเนื้อ กับส่วนที่เรียกว่าขวัญ มีอยู่แต่ว่าตามอง ไม่เห็น ทั้งสองส่วนจะทำให้ชีวิตมนุษย์ดำรง อยู่อย่างปกติ คือต้องมีร่างกายและขวัญ อยู่ด้วยกัน จะหลุดออกจากกันไม่ได้ ถ้าหลุดออกจากกันเขาเรียกว่าขวัญหาย ซึ่งการที่ขวัญหายทำให้มนุษย์ไม่สามารถอยู่ ได้อย่างปกติ จึงต้องมีวิธีเรียกขวัญกลับคืน เข้ามา สะท้อนให้เห็นในเด็กที่เพิ่งเกิดเราจะ มีพิธีรับขวัญ จะมีแม่ซื้อมาซื้อเด็กในราคา 32 เบี้ย ในภาคกลางเชื่อว่าคนเรามี 32 ขวัญ ลักษณะของขวัญคล้ายๆ กับกันหอย เช่น ปลายนิ้วมือก็ถือเป็นขวัญ หรือขดบนหัวก็เป็น ขวัญ พอรวมแล้วก็เป็น 32 ที่บอกว่าร่างกาย ครบ 32 ไม่ใช่ชิ้นส่วนร่างกายครบ 32 แต่หมายถึงร่างกายอยู่กับขวัญครบ 32 กลับมาแล้วขวัญครบใหม่

ชาวอาเซียนหรือชาวไทยเชื่อว่าขวัญ มีอยู่ในทุกสรรพสิ่ง ทุกสิ่งทุกอย่างมีชีวิต แล้วก็สิ่งที่ไม่เห็น ที่น่า ไร้ แม่ค้า คุ คลอง ทั้งหลาย ทุกอย่างมีผีเจ้าที่ หรือมี เจ้าของอยู่ ผู้ใหญ่จะสอนเด็กๆ ว่าไปไหน

อย่าลืมไหว้เจ้าที่เจ้าทาง ก็ด้วยเหตุผลนี้ ส่วนขวัญที่ใกล้ชิดผูกพันกับเรามากก็คือ ขวัญข้าว แล้วยังมีการทำขวัญควาย ขวัญวัว แต่ไม่ได้มีพิธีซับซ้อนเหมือน ขวัญข้าว

ในพิธีแรกนาขวัญจึงมีชานา ไปรอรับเมล็ดข้าวถือว่าเป็นลูกของ พระแม่โพสพ รับมอบจากราชสำนัก จาก พระมหากษัตริย์ เป็นเมล็ดข้าวที่เป็นมงคล ให้ชานาไปบำรุงลูกให้เติบโตออกช่อออก รวงเป็นเมล็ดข้าวรุ่นต่อไป เป็นหน้าที่อัน ทรงเกียรติ จากเมล็ดข้าว กลายเป็นต้นกล้า แล้วก็ปักดำนา ถือว่าเด็กผู้หญิงได้โตเป็น สาวแล้ว สามารถมีครอบครัว พร้อมเป็นแม่ คมแล้ว พิธีแรกคือ หว่านนา บักตันกล้า ในภาคกลางจะมีพิธีช่วงปลายฝนต้นหนาว ข้าวตั้งท้อง บำรุงบารเอบเหมือนคนมีท้อง อยากรักกินอะไร อยากรักได้ท้องก็เอามาให้”

สังคมไทยเป็นสังคมเกษตร กษัตริย์ พระเจ้าแผ่นดิน กษัตริย์คือผู้นำของการเกษตร ข้าวคือหัวใจเป็นพืชผล ทศพิธราชธรรม จะทำให้บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์

“ถือว่าเป็นผลงานของชีวิตเล่มหนึ่งที่ได้ ทำขึ้นมาว่าคนไทยนั้นมีความกตัญญูต่อสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ในท้องนาเพียงใด ที่สำคัญที่สุดคือ หมดคนรุ่นนี้แล้ว ประเพณีสิ่งเหล่านี้กำลังจะ สูญหายไป นับวันคนที่มีความรู้พิธีขวัญข้าว ก็ค่อยๆ หายจากเราไป ทุกอย่างก็จะ สูญหายไปนะครับ” ธีรภาพ กล่าว